

УДК 159.922.7

Пішак В. П.,завідувач кафедри медичної біології,
генетики та фармацевтичної ботанікиБуковинського державного медичного університету,
доктор медичних наук, професор,
член-кореспондент НАПН України**Борисюк А. С.,**

доцент кафедри психології та соціології

Буковинського державного медичного університету,
кандидат психологічних наук, доцент**РОЛЬ ТЕОРЕТИЧНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
У СТАНОВЛЕННІ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ
МАЙБУТЬОГО МЕДИЧНОГО ПСИХОЛОГА**

Розглянуто теоретичну й практичну підготовку як основи для становлення професійної ідентичності майбутнього фахівця – медичного психолога. Особливу увагу приділено діалоговості як домінуючій стратегії взаємодії викладачів і студентів; взаємодії з діючими фахівцями; залученню студентів до науково-дослідної роботи у формуванні ініціативи, самостійності та творчості; ролі самостійної роботи студентів у формуванні й розвитку професійних здатностей; значенню виробничої практики у засвоєнні професійних умінь та навичок.

Ключові слова: професійна ідентичність, діалогічність, викладач, студент, медичний психолог.

Сучасне суспільство, у зв'язку з його динамічним розвитком та постійною зміною умов, потребує як вузьких спеціалістів – носіїв окремих виробничих функцій, так і всебічно розвинених соціально активних особистостей, із високим рівнем адаптивних здатностей, гнучким мисленням та вмінням швидко вчитися, самостійно опановуючи необхідні для розв'язання актуальних завдань знання.

Обов'язковою передумовою для формування таких фахівців є якісна фундаментальна освіта, володіння сучасними інформаційними технологіями, багата внутрішня культура. Не менш важливі для фахівців соціономічних спеціальностей професійно значущі особистісні якості, проте підґрунтя для їх реалізації завжди становитиме комплекс необхідних знань, умінь та навичок, засвоєних у процесі професійної підготовки.

Фундаментальна теоретична підготовка не лише озброює майбутнього психолога знаннями, потрібними для ефективного виконання ним професійних функцій, а й готує до роботи в насиченому інформаційному середовищі, до постійного навчання, самовдосконалення, підвищення кваліфікації та розширення професійних можливостей. Професійний розвиток, що відбувається в процесі теоретичної підготовки майбутнього медичного психолога, не в останню чергу полягає в розвитку його самосвідомості, зокрема професійної, здатності до рефлексії та самоаналізу.

Конкретні навчальні завдання теоретичної підготовки майбутніх медичних психологів викладені в нормативних документах, якими регламентується процес їхньої підготовки (освітньо-кваліфікаційна характеристика, освітньо-професійна програма, навчальний план та навчальні програми). Аналіз нормативних документів [6; 7; 9] дає змогу виділити більш широкі завдання, що реалізуються в процесі теоретичної підготовки: розвиток професійної спрямованості студентів; вироблення вміння пошуку, аналізу та систематизації наукової інформації; вдосконалення навчальних навичок, зокрема здатності планування, самоорганізації, самоконтролю; розширення, конкретизація та доповнення уявлень про обрану професію, її значення, зміст, завдання та мету (важливе значення у формуванні уявлень про професійну спільноту, її функції та суспільну вагу надається ознайомленню з поняттям професіоналізму та його критеріями в професії медичного психолога); створення образу типового успішного медичного психолога, введення поняття професійно значущих якостей особистості фахівця, аналіз вимог, що висувуються професією до особистості; формування позитивного ставлення до професії медичного психолога, до її представників та професійної спільноти загалом; вироблення позитивного ставлення до цільової групи професійної діяльності – клієнтів, пацієнтів, медичних працівників та ін.; формування здатності та звички до самоаналізу, критичної оцінки власної діяльності; розвиток навичок самопрезентації, публічного виступу.

Як бачимо, практично кожне із завдань так чи інакше стосується процесу становлення професійної ідентичності, успішність якого значною мірою залежить і від якості теоретичної підготовки. Отже, оволодіння фундаментальними

психологічними дисциплінами під час навчання у вищому навчальному закладі – важливий крок на шляху становлення професіонала у медико-психологічній сфері.

У цей період, окрім власне засвоєння знань, триває професійне самовизначення особистості, формується світосприйняття під кутом майбутньої професії, відшліфовуються професійні вміння і навички, накопичується первинний професійний досвід. На перший план виходять безпосереднє спілкування викладача і студента, їхня співпраця, від ефективності якої залежать і можливість ідентифікації для студента, і успішність засвоєння інформації. Важливу роль відіграє також характер комунікації в студентському середовищі, зокрема в навчальній групі.

Особистість викладача – надзвичайно важлива фігура з погляду ефективності навчального процесу й успішності становлення професійної ідентичності майбутнього фахівця. Для студента-початківця викладач виступає в ролі «значущого іншого». У вітчизняній психології теоретичні та емпіричні дослідження міжособистісної значущості здійснювали І. С. Кон [2], А. В. Петровський [3], О. А. Кроник [4] та ін.

У психології професійної освіти нині акценти зміщуються з розроблення описово-нормативних моделей особистості й діяльності фахівця, на основі яких раніше формувалися вимоги до змісту його професійної підготовки (професіографічний підхід), на дослідження професійної свідомості й самосвідомості суб'єкта діяльності – його цінностей, смислових утворень, рефлексії. Виникає необхідність виходу за межі вузькотехнологічного розуміння професійної діяльності у сферу психології свідомості, розвиток якої розглядається як основний зміст процесу професіоналізації [8]. Важливим компонентом якісної теоретичної підготовки майбутніх медичних психологів є розвиток культури професійного мислення. Н. І. Пов'якель [12] наголошує, що професійний розвиток культури професійного мислення зумовлює становлення властивостей і характеристик мислення, підвищення його процесуальних та результативних показників, інтеграцію та реалізацію у професійній діяльності значущих і специфічних якостей мислення, орієнтованих на структуру та зміст професійної діяльності, особливості фахових завдань, специфіку засобів і технологій, які використовуються, відповідні

етичні та правові норми. В. Литовченко зазначає, що дослідницькі вміння є сукупністю систематизованих знань, умінь і навичок особистості, поглядів і переконань, які визначають функціональну готовність студента до творчого пошукового розв'язання пізнавальних задач [5].

Діалогове навчання забезпечує вдосконалення навичок вербальної репрезентації думок, формує вміння адекватно сприймати висловлювання співрозмовника, швидко й безпомилково орієнтуватися в ситуації, застосовувати емпатію для ідентифікації почуттів співрозмовника, його переживань та амбіцій, наявних у спілкуванні. Запровадження діалоговості як домінуючої стратегії взаємодії викладачів і студентів уже з університетської лави природно готує останніх до діалогічної взаємодії з цільовою групою їхньої професійної діяльності – пацієнтами, клієнтами, медичними працівниками та адміністрацією. Готовністю до діалогічної взаємодії, зокрема, визначається якість підготовки студента – майбутнього медичного психолога, його здатність до виконання професійних функцій.

Водночас викладач стає для студента молодших курсів першою фігурою, що репрезентує світ професії, уособлює професійну спільноту, потужно впливає на формування студентських уявлень. Навіть якщо йдеться про викладання суто теоретичних дисциплін і викладач не є практиком, для студента він все одно виступає як носій обраного ним фаху. Від того, наскільки позитивним є в очах студента імідж викладача, наскільки привабливою в загальнонародському та суто професійному сенсі видається його фігура, залежить успішність процесу ідентифікації, що є важливою складовою початкового етапу становлення професійної ідентичності.

Професійна ідентичність розвивається й формується у професійній сфері життєдіяльності особистості, тому фахова підготовка повинна формувати не тільки професійні знання, вміння, навички, а й вибудовувати шлях професійного розвитку майбутнього фахівця, що містить її становлення. Як важливий компонент такого становлення виступає формування прогностичних уявлень про своє професійне майбутнє. Цей процес теж відбувається під впливом викладача, який, з одного боку, розкриває перед студентом потенційні можливості його професійного розвитку, а з іншого – демонструє окремий приклад їх реалізації своєю діяльністю.

Оскільки формування професійної ідентичності тісно пов'язане з розвитком професійної самосвідомості, то теоретична підготовка у вищому навчальному закладі повинна спрямовуватися не лише на ретрансляцію певного обсягу професійно значущої інформації, а й на розвиток здатності до рефлексії та самоусвідомлення. Високий рівень розвитку професійної самосвідомості у поєднанні з якісною професійною підготовкою забезпечує професіоналові необхідну гнучкість у пристосуванні до мінливих умов, здатність розв'язувати нестандартні задачі, адаптуватися до вимог дійсності, не втрачаючи власної ідентичності.

Під час теоретичної підготовки студентів важливо враховувати етапність розвитку професійної ідентичності. Розглядаючи становлення професійної ідентичності у студентів педагогічних навчальних закладів, Т. В. Міщенко [11] зі співавторами виокремила форми ідентичності (шкільна, академічна, навчально-професійна, професійна) та обґрунтувала особливості формування професійної ідентичності.

Загальновідомо, що високий рівень розвитку професійного мислення забезпечує фахівцеві відчуття стабільності та впевненості у власних силах, оскільки надає максимальний ступінь свободи у вирішенні поставлених перед ним питань, не прив'язуючи до конкретних знань чи готових сценаріїв, алгоритмів діяльності, а стимулюючи до самостійного вибору засобів та напрямів активності. Розвиток професійного мислення та самосвідомості неможливий у контексті інформаційно-знаннєвого підходу до навчання – з цим погоджуються всі дослідники. Для його досягнення необхідною умовою є діяльнісно зорієнтоване навчання, орієнтація у виконанні професійних завдань на пластичність та адаптивність, які набуваються студентом як у процесі теоретичної та практичної підготовки, так і самостійно, у контексті особистісного розвитку та накопичення клієнтського досвіду.

За сприятливих обставин процес професійного розвитку як шлях до досягнення професіоналізму й майстерності розпочинається ще під час підготовки фахівців у вищих навчальних закладах. Особливих форм та виявів цей процес набуває на старших курсах професійної підготовки, зокрема, у процесі засвоєння професійно зорієнтованих дисциплін із практичної й прикладної психології, спрямованих на формування

специфічно-фахових практичних умінь виконання професійних завдань.

Професія медичного психолога, відповідно до основних нормативних документів, характеризується переважанням орієнтації на практичну діяльність. Професійні функції медичного психолога здебільшого реалізуються у сфері практичної охорони здоров'я і полягають у наданні населенню ефективної медико-психологічної допомоги. Серед видів діяльності медичного психолога також домінують суто практичні – психологічна діагностика, психологічна корекція, психологічне консультування, психопрофілактика тощо. Відповідно, становлення професіоналізму такого фахівця не може визначатися лише засвоєнням необхідної інформації, а обов'язково має включати потужний блок професійно зорієнтованих дисциплін з акцентом на опанування практичних умінь і навичок.

Попри розуміння більшістю фахівців необхідності наближення навчання до практичної діяльності, дотепер у вищих навчальних закладах України переважає гностичний підхід, у рамках якого головним освітнім завданням вважається формування у студентів міцних і обширних науково-предметних знань, тобто під час навчання студенти мають справу не зі змістом професійної діяльності, а з навчальними дисциплінами. Унаслідок такої освітньої стратегії ми отримуємо знавців, спеціалістів-теоретиків у конкретній галузі знань, але не суб'єктів цілісної професійної діяльності. У контексті підготовки медичних психологів підкреслимо, що для цієї сфери діяльності типовою є велика кількість ситуацій невизначеності, екстремальних ситуацій, у яких від фахівця вимагається діяти рішуче, швидко, але варіабельно, гнучко, нестандартно, оскільки чіткий алгоритм виконання професійних дій може бути застосований вкрай рідко і лише в стандартизованих процедурах.

На протигагу гностичному (знаннєвому) підходу в підготовці фахівців розроблено так званий методолого-діяльнісний підхід, головна роль у якому належить рефлексивно-мисленнєвій культурі як формі організації свідомості професіонала. Реалізація діяльнісного підходу в освіті забезпечує розкриття діяльнісної природи й структури знань, що викладаються, та орієнтує студентів на розгортання рефлексії, надаючи змогу в такий спосіб сформувати в них здатності до

проектування, прогнозування та програмування своєї професійної діяльності [8]. За такого підходу цінність знань жодним чином не зменшується, їхня значущість не принижується, проте знання з основної мети навчання перетворюються на засіб становлення професіоналізму. Цінність знань перевіряється застосуванням їх на практиці, а значущість оволодіння ними студент може відчутти безпосередньо на собі, що суттєво підвищує його мотивацію та особисту включеність у навчальний процес. Отже, в описаному нами підході професійна свідомість розглядається насамперед як діяльнісно організована.

Такий підхід ми вважаємо оптимальним, коли йдеться про підготовку фахівців-практиків. Професійне становлення медичного психолога полягає, на нашу думку, не лише і не стільки в накопиченні необхідних знань, скільки в розвитку вміння їх доречно та ефективно застосовувати, трансформуючи в уміння та навички. Необхідною умовою формування й розвитку таких професійних здібностей, як самостійність, творчість, ініціативність, є застосування в навчальному процесі під час професійної підготовки форм і методів, що дають можливість створювати освітні ситуації, в яких майбутні фахівці набувають і розвивають потрібні їм якості, вміння та навички.

У навчальному процесі у вищих навчальних закладах давно й плідно використовують різноманітні засоби підвищення ефективності практичних занять: перегляд відеоматеріалів (документальних та художніх), що висвітлюють практичну діяльність фахівця відповідного профілю; організація дискусій, мозкових штурмів; ситуативне моделювання; ділові ігри та інші форми ігрового навчання; елементи тренінгу; елементи драматизації (інсценізації) тощо.

Особливо дієвим у зв'язку з цим є, на нашу думку, реалістичне відтворення умов здійснення професійної діяльності з наступним відпрацюванням у них практичних умінь та навичок. Такий спосіб організації навчання виконує подвійну функцію: з одного боку, справді допомагає студентові точніше відпрацювати й закріпити необхідні уміння та навички, з іншого боку, під впливом механізмів десенсибілізації знижує тривожність та додає впевненості у виконанні професійних функцій. Засвоєння практичних умінь і навичок в умовах, наближених до умов майбутнього робочого місця, прогнозовано позитивно впливає на адаптацію до самостійного

професійного функціонування, оскільки зникає (або майже зникає) елемент шокуючої новизни, незвичності, що часто викликає у початківця психологічний дискомфорт.

Більшість студентів старших курсів однією з важливих складових професійної підготовки називають взаємодію з діючими фахівцями. Можливість спілкування з практикуючими психотерапевтами, медичними психологами, обговорення практичних питань, спостереження за виконанням ними професійних функцій, а в ідеалі – спільна з ними діяльність дають змогу студентові максимально наблизитися до реалій обраної ним професії та відчутти свою включеність до професійної спільноти. Використання цього різновиду навчання також справляє «психотерапевтичний» вплив, оскільки потенційно знижує тривожність, що закономірно виникає у фахівця-початківця під час взаємодії з більш досвідченими колегами через страх зганьбитися, припуститися помилки, бути осміяним чи засудженим.

Цінні для професійного становлення студента результати забезпечує залучення студентів до науково-дослідної роботи. Сучасний етап розвитку професійної освіти характеризується пошуком нових шляхів співробітництва викладачів і студентів, у процесі якого відбуваються формування ініціативи, самостійності й творчості останніх, залучення їх до дослідницько-пошукової навчальної діяльності.

Не можна не згадати окремо і такий вид навчальної активності, як самостійна робота студентів, значення якої з переходом на кредитно-модульну систему невпинно зростає. Одним із важливих завдань організації навчального процесу є підвищення ефективності самостійної роботи студентів та її посилення спрямованості на формування й розвиток професійних здатностей.

Особливого значення у засвоєнні практичних умінь та навичок набуває виробнича практика [10]. Під час її проходження студенти водночас можуть і відпрацьовувати уміння та навички, і спостерігати за роботою досвідчених фахівців, і адаптуватися до умов конкретного робочого місця. Крім того, виробнича практика не лише дає студентові можливість отримати оцінку відповідно до рівня засвоєння знань та оволодіння уміннями та навичками, а й забезпечує зворотний зв'язок із діючими професіоналами, які також оцінюють його роботу.

Виробнича практика як перший досвід наближення студента до самостійної професійної діяльності є надзвичайно важливим чинником становлення професійної ідентичності, тому її організація, розроблення програм, вибір баз проходження практики та керівників заслуговують на особливу увагу.

Зауважимо також, що обмеження, які накладаються на вчальними планами та програмами, легко долаються внесенням у навчання неформального компонента. Різні види позааудиторної роботи, що передбачають добровільну участь студента з метою його особистісного та професійного розвитку, створюють сприятливі умови для засвоєння практичних умінь та навичок і становлення професійної ідентичності майбутнього фахівця. Досвід підготовки майбутніх медичних психологів у Буковинському державному медичному університеті дає змогу стверджувати, що однією з ефективних форм організації такої роботи є проведення літнього психологічного інтенсиву, основна цінність якого – можливість одночасно набувати клієнтського досвіду та вдосконалювати професійну підготовку [1].

Отже, у процесі теоретичної та практичної підготовки відбуваються професійний розвиток, особистісне зростання майбутнього фахівця загалом та становлення його професійної ідентичності зокрема. Тому важливим завданням, що постає в процесі підготовки майбутніх медичних психологів, є створення оптимальних соціально-психологічних умов для становлення конкурентоспроможного професіонала.

Список використаних джерел

1. *Борисюк А.* Міжособистісне спілкування та особистий клієнтський досвід як чинники становлення професійної ідентичності лікаря-психолога / А. Борисюк // 36. наук. пр.: філософія, соціологія, психологія. – Івано-Франківськ : ВДВ ЦІТ, 2011. – Вип. 16. – Ч. 1. – С. 12–21.
2. *Кон И. С.* В поисках себя. Личность и ее самосознание / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1984. – 335 с.
3. *Кроник А. А.* Психология человеческих отношений / А. А. Кроник, Е. А. Кроник. – Дубна : Феникс : Когито-Центр +, 1998. – 224 с.
4. *Петровский А. В.* Категориальная система психологии / А. В. Петровский, В. А. Петровский // Вопр. психологии. – 2000. – № 5. – С. 3–10.

5. *Головін Н. М.* Організація дослідницької діяльності студентів агротехнічного інституту: результати досліджень / Н. М. Головін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/NIO_2007/Pedagogica/18764.doc.htm.

6. Державний стандарт вищої світи України. Освітньо-кваліфікаційна характеристика спеціаліста за спеціальністю 7.110110 – «Медична психологія» напрямку підготовки 6.1101 «Медицина» : офіц. вид. – К., 2001.

7. Державний стандарт вищої світи України. Освітньо-професійна програма підготовки лікарів за спеціальністю 7.110110 – «Медична психологія» освітньо-кваліфікаційного рівня «Спеціаліст» напрямку підготовки 6.1101 «Медицина» : офіц. вид. – К., 2001.

8. *Исаев Е. И.* Становление и развитие профессионального сознания будущего педагога / Е. И. Исаев, С. Г. Косарецкий, В. И. Слободчиков // Вопр. психологии. – 2000. – № 3. – С. 58–67.

9. Концепція впровадження підготовки фахівців за професійним спрямуванням 6.1101 «Медицина» освітньо-кваліфікаційних рівнів «Спеціаліст» та «Магістр» за спеціальністю 7.110110 – «Медична психологія». – К., 2001.

10. *Максименко С. Д.* Значення навчально-виробничої практики в професійному становленні майбутнього лікаря-психолога / С. Д. Максименко, А. С. Борисюк // Підготовка лікарів-психологів: сучасний стан, перспективи, тенденції : матеріали Всеукр. наук.-метод. конф., Чернівці, 13–14 травня 2005 р. – Чернівці : Медуніверситет, 2005. – С. 13–15.

11. *Мищенко Т. В.* Становление профессиональной идентичности у студентов педагогического вуза : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Т. В. Мищенко. – Ярославль, 2005. – С. 158–179.

12. *Пов'якель Н. І.* Професіогенез саморегуляції мислення практичного психолога : [монографія] / Н. І. Пов'якель. – К. : НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2003. – 295 с.

Пишак В. П., Борисюк А. С. Роль теоретической и практической подготовки в становлении профессиональной идентичности будущего медицинского психолога

Рассмотрена теоретическая и практическая подготовка как основа для становления профессиональной идентичности будущего медицинского психолога. Особенное внимание уделено диалогичности как доминирующей стратегии взаимодействию преподавателей и студентов; взаимодействию с действующими специалистами; привлечению студентов к научно-исследовательской работе с целью формирования у них инициативы, самостоятельности и творчества; роли самостоятельной работы студентов в формировании и развитии профессиональных способностей; значению производственной практики в усвоении профессиональных умений и навыков.

Ключевые слова: профессиональная идентичность, диалогичность, преподаватель, студент, медицинский психолог.

Pishak V. Role of theoretical and practical training in profile identity development of future medical psychologist

The article deals with issues of theoretical and practical preparation of the future medical psychologist's professional identity formation. The necessity of dialogue – as the dominating strategy of teacher-student communication, interactions with already practicing professionals are peculiarly stressed on. The author insists on involving students into scientific research projects thus stimulating their initiative, creativity and self-reliability. It is stressed on the role of students' self-made researches in formation and development of their professional abilities and skills.

Key Words: professional identity, dialogue-wise, teacher, student, medical psychologist.

УДК 376.1-056.36

Сак Т. В.,
завідувач лабораторії інтенсивної педагогічної корекції Інституту спеціальної педагогіки НАПН України, доктор психологічних наук, професор

**НАВЧАЛЬНА ДІЯЛЬНІСТЬ УЧНІВ
З ОСОБЛИВОСТЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО
РОЗВИТКУ: ПРОБЛЕМА КОРЕКЦІЙНОГО
ФОРМУВАННЯ**

Розглядається проблема формування навчальної діяльності учнів з особливостями психофізичного розвитку у спеціальній школі з позиції системного підходу до навчальної діяльності і дизонтогенетичного розвитку психіки аномальної дитини.

Ключові слова: корекційне навчання, навчальна діяльність, мотиваційний, операційний, змістовий компоненти навчальної діяльності; структура дефекту, дизонтогенетичний розвиток.

Дослідження вітчизняних та зарубіжних дефектологів визначають корекційне навчання як систему спеціального навчання і виховання дітей з особливостями психофізичного розвитку. Система корекційного навчання покликана реабілітувати і соціально адаптувати школяра з особливостями

психофізичного розвитку до повноцінної інтеграції в суспільство. Тому основною метою всієї системи корекції є повна чи часткова компенсація дефекту, або у педагогічному аспекті – набуття основних компетенцій особистості, необхідних для сучасного життя. Під компетенціями особистості мається на увазі сума набутих завдяки навчанню знань, умінь і навичок, досвіду, цінностей, особистісних якостей, які формуються в учня на основі опанування змісту освіти та внаслідок спеціального корекційного впливу.

Теоретичні аспекти корекційно-розвивальної роботи з різними категоріями аномальних дітей фундаментально представлені у дослідженнях українських дефектологів (В. І. Бондар, В. В. Засенко, І. Г. Єременко, В. М. Синьов, Є. Ф. Собонович, В. В. Тарасун, М. К. Шеремет, М. Д. Ярмаченко); низка досліджень (Н. М. Гончарук, Н. Л. Коломинський, М. П. Матвеева, О. В. Романенко, Л. О. Ханзерук) присвячена вивченню особистості дитини з особливостями психофізичного розвитку.

У наукових працях вітчизняних та зарубіжних дефектологів подаються експериментальні дані про особливості складових навчальної діяльності учнів із затримкою психічного розвитку та можливості їх формування в умовах спеціально організованого корекційного навчання – операційного (Г. І. Жаренкова, Н. М. Компанець, Н. І. Королько, Ю. Б. Максименко, Л. І. Прохоренко), мотиваційного (Т. Д. Пускаєва), змістового (Т. В. Єгорова, Н. О. Менчинська, Н. А. Нікашина, С. Г. Шевченко, Т. В. Сак, Р. Д. Тригер, Н. О. Ципіна). Одержані дані достатньо вагомі, однак позбавлені системності, інакше кажучи, вони характеризують особливості одного компонента, обмежуючись його опосередкованим впливом на навчальну діяльність, найчастіше рівнем і якістю засвоєння знань. Тому методичні прийоми, навчальні технології, розроблені на основі таких досліджень, у практичному застосуванні не завжди забезпечують очікувані результати. Треба зазначити, що в окремих дослідженнях відстежується системний підхід до вивчення предмета корекції. Так, за предмет корекційно-розвивального впливу в процесі навчання і виховання у допоміжній школі беруть основні складові психофізичного розвитку, а саме: пізнавальні психічні процеси